

פסקו הרי"ף והרמב"ם, שהבשר מותר. ואולם לכתחילה אין לאפותם ביחד בתנור קטן או סגור. ואם אחד מהם מכוסה – מותר (וכ"ה בשו"ע יו"ד קח,א). ואם אפה פת בתנור עם בשר התר, יש אוסרים לאכלה עם חלב, שאף זה נחשב כ'לכתחילה' (עפ"י הרי"ף פ"ז דחולין ועוד; רמ"א קח,א). ויש מתירים (ערש"י פסחים עו ד"ה אסרה).

ולדעת התוס' אין שתי המחלוקות קשורות בהכרח, וי"ל שגם רבא מודה לאסור שם, שלא התיר אלא בכגון בת תיהא שהיין מזיקו, אבל שם הבשר מתפטם מחברו. וכן לאידך גיסא; אפשר ששם אף לאביי מותר מפני שאינו מריח את האיסור בעצמו אלא ריח האיסור נכנס בדבר אחר. ופסקו התוס' כרב לאסור (וכ"פ ר"ח ר"ת ורו"ה). ודוקא בתנורים קטנים או סגורים. ונוהגים להחמיר לכתחילה [כשהיו התבשילים מגולים] אפילו בתנור גדול. ובדיעבד להקל אפילו בקטן. ויש אומרים שאין להקל אפילו בדיעבד אלא אם היה התנור פתוח קצת. ובמקום הפסד אין להחמיר בדיעבד (עפ"י רמ"א קח,א).

יש אומרים שלא מצינו 'ריחא מלתא' באפיית פת התר עם פת איסור (עפ"י ראב"ה תקו, ומובא בשו"ת הרשב"א ח"א תתמט).

ג. היה התר או האיסור חריף – הריהו קולט היטב הריח, ודומה ל'פת חמה וחבית פתוחה' דריחא מלתא ואסור. ואם היה אחד מהם מכוסה, אפילו בבצק בעלמא – מותר (רמ"א שם). ונחלקו הדעות בתנור גדול ופתוח, האם גם בזה אוסרים (או"ה; ט"ז שם) אם לאו (מהרש"ל; ב"ה שם). ויש מתירים בכל אופן (פרי חדש שם. וכן מתיר בפלתי בהפסד קצת).

ד. יש אומרים שבכל מקום שאומרים 'ריחא מלתא' לאסור בדיעבד, דוקא כשאין ששים בהתר כנגד האיסור, אבל כשיש ששים בכל מה שבתנור – מבטל האיסור. ולצורך הפסד יש לנהוג כן (רמ"א שם).

ה. באיסורים האוסרים במשהו, כגון חמץ בפסח – יש אומרים שבהם 'ריחא מלתא' ואסור אפילו בדיעבד כאשר התנור קטן וסתום, והאיסור וההתר מגולים בתנור. ויש חולקים (ער"ף פ"ז דחולין; מלחמות ה' פסחים עו; שו"ת הרשב"א ח"א תתמט; שו"ת מהרי"ל קפו; שער המלך מאכלות אסורות יא,ג). ובמקום הפסד יש לסמוך על דברי מקלים (רמ"א שם. וע' באו"ח תמו,א).

ו. יש מצדדים לומר שגם לרב אין איסור תורה ב'ריחא' אלא מדרבנן (ע' שפת אמת פסחים עו; חלקת יואב יו"ד יד).

ז. תנורי אפיה המצויים בזמננו; כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב מב,כ-כב) שאין לצלות או לבשל בתנור סגור מאכלי בשר עם מאכלי חלב או עם מאכלים סתמיים ('פרודה') שברצונו לאכלם עם חלב. ולא רק בבת אחת אסור אלא גם בזה אחר זה. אבל אם יכסה אחד משני המינים במכסה או בנייר אלומניום – מותר בכל אופן. ובדיעבד, אם צלה בו בשר בלא כיסוי, יש מקום להתיר לאפות בו דברי מאפה סתמיים שאינו יכול לכסותם, לאכלם עם חלב, ויאפה אותם דוקא לאחר 'מעט לעת'. אבל אין התר לאפות בו דברי מאפה חלביים כשהם גלויים.

דפים סז – סח

- קטז. א. מאכל של איסור שנתערב בהתר ונתן בו טעם לפגם, האם אסרו?
ב. איסור שנתערב בהתר, מין בשאינו מינו – האם יש חילוק אם נתערב בטעמו ובממשו או טעמו ללא ממשו?

א. נחלקו רבי מאיר ורבי שמעון האם דבר איסור הנותן טעם לפגם במאכל – מותר (לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה – שאין ראויה לגר, אינה קרויה 'נבלה') או אסור (ולא מיעט הכתוב אלא נבלה הסרוחה מעיקרא, קודם שנתנבלה). ונקטו כמה אמוראים להלכה כר' שמעון שמותר וכסתם משנתנו (רב יהודה אמר שמואל; רבי יוחנן; רבין; רב דימי; רבה בר בר חנה ורבי אבהו. וכן פסק רבא. ונדעת רב נסתפק רבא שמה נקט לאסור אבל אין הלכה כמותו). ואפילו התערובת ראויה למאכל אלא שהאיסור פגמה ממה שהיתה – מותר (רש"י ושו"ר).

אם בנוסף לאיסור שפגם, ישנה בתערובת סיבה נוספת לפגם, כגון שחסר מלח או יתר – נחלקו שתי לשונות בדברי ריש לקיש האם תולים הפגם בסיבה האחרת והתערובת אסורה, שהרי לולא חסרון המלח או יתורו, לא היה האיסור פוגם. או אין תולים בדבר האחר כי סוף סוף במצב הנוכחי האיסור נותן טעם לפגם. והוכיחו מדברי ר' יוחנן לקולא.

במסקנת הסוגיא הוכיחו [בהיפוך מדברי עולא] שמחלוקת התנאים אמורה באופן שהאיסור פגם בתחילת נפילתו, אבל אם בשעת ההתערבות השביח ורק אחר כך פגם – לדברי הכל אסור. כגון חומץ שנפל לתוך גריסים צוננים והרתחם – אסורים (ואעפ"י שעיקר ההשבחה בא לאחר שירתחו ויצננו. תוס'). וכן שאור תרומה שנפל לעיסה ויש בו כדי להחמיץ, ולאחריו נפל שאור חולין והחמיץ ביותר – העיסה אסורה, שהרי בשעת נפילת שאור התרומה השביח.

א. אעפ"י שנותן טעם לפגם מותר, לכתחילה אסור לעשות כן (ראשונים).

ב. אם הנאתו מריבוי הכמות בנפילת האיסור, גדולה יותר מהפסד הפגם שנוצר – הרשב"א מתיר והר"ן חכך להחמיר.

ג. אין חילוק אם האיסור כשהוא בעין טעמו מושבח או פגום, כל שהתערבות טעמו פוגמת – מותר. ואולם יש דעת תנאים שלישית המחלקת בכך וסוברת שלא הותר אלא כשהדבר האסור פגום כשהוא בעין, אבל אם כשהוא בעין נותן טעם לשבח – אסור [בדומה לכלים הבלועים באיסור שנתבשל בהם היום, והרי הצריכה התורה להגעילם] (עפ"י תוס').

ד. בדיון נבלה שהיתה ראויה לאכילת אדם ונסרחה – הלכה כרבי שמעון שאינה בכלל 'נבלה' שאסרה תורה, דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר (ערא"ש לעיל פ"ב לד; תורת הבית להרשב"א ד,א ועוד). וי"א שהלכה כרבי מאיר (ע' נובי"ק יו"ד כו – להרמב"ם. ומ"מ האוכלו פטור משום 'שלא כדרך', ואולם שם האיסור לא פקע ממנו. ע"ש ובהו"ד קג סק"א ושאג"א עה).

ואף לפי דעה ראשונה אסור מדרבנן לאכול, אם משום שבאכילתו הרי מחשיבו, או מטעם אחר (ע' שאגת אריה עה). ויש אומרים שאין בו איסור כלל [אם לא משום בל תשקצו כשהוא בעין] (ע' בספר החינוך תעב; בדק הבית ד,א; פר"ח יו"ד קג,א),

נפסל מאכילת כלב, לדברי הכל פקע איסורו ממנו (ע' נובי"ק יו"ד כו).

ה. דנו הראשונים בהרחבה, האם באיסורים האוסרים במשהו, נותן טעם לפגם מותר.

ב. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: טעמו וממשו – לוקין עליו, באופן שיש כזית מן האיסור בתוך ההתר, נמצא שאם אכל התערובת כדרך אכילה בכדי אכילת פרס (רש"י: ארבע ביצים. רמב"ם: שלש ביצים) – אכל כזית איסור. אבל אם אין כזית בכדי אכילת פרס – אין לוקין. וכל שכן אם יש טעם ללא ממשות (עפרש"י).

א. נחלקו הראשונים להלכה, האם בטעמו ולא ממשו אסור מדאורייתא ולוקים על כל כזית שבו (כן דעת רבנו תם ורבנו חיים) או שמא אין 'טעם כעיקר' אלא מדרבנן (כן דעת הרמב"ם (מאכ,א ל) שאסור מדברי סופרים. וכן פרש"י כאן ובחולין צח. [וכתבו מפרשים שאם יש ממשות של איסור, גם לרש"י אסור מדאורייתא]). והשלחן-ערוך נקט לדינא טעם כעיקר דאורייתא.

ויש סוברים שטעם כעיקר איסור עשה הוא ואין לוקים עליו (ר"י מאורלינש). וי"א שאין לוקים על טעם כעיקר אלא בנוזר בלבד שהוא מקור הדין, ולא בשאר איסורים, שאין עונשין מן הדין (רו"ה).

[לדעת האומרים טעם כעיקר דרבנן, מה שהצריכה תורה הגעלה בכלי הגויים – חידוש הוא ואין למדים ממנו (ע' פסחים מה. וחולין צח:). ואין הבדל בין כלי גויים לכלי ישראל שבלעו איסור (עפ"י מאירי פסחים שם; נוב"ת נא). וי"א בדעת כמה מהראשונים שבכלי ישראל אין גיעוליהם מדין תורה, למאן דאמר טעם כעיקר דרבנן (ע' כרתי ופלתי סח סק"ב; פמ"ג צג בשפ"ד)].

ב. יש סוברים שאפילו כשנתערב כזית בכדי אכילת פרס, באופן שנימוח ואין ממשות האיסור קיימת אלא טעמו בלבד – אין לוקין עליו הגם שאסור מדאוריתא.

ג. יש באיסור כזית בכדי אכילת פרס אבל טעמו אינו מורגש – יש מי שאומר שדינו כתרובות 'מין במינו' שנוקטים להלכה שבטל ברוב מן התורה. 'הסברא נותנת כן, וצריך עיון לדינא (ערוך השלחן יו"ד צח, טז).

דף טח

ק"ז. שאור של חולין ושאור של תרומה שנפלו לעיסה, ובכל אחד מהם יש בו כדי להחמיצה, מה הדין באופנים הבאים?

א. נפלו שניהם כאחד.

ב. נפל של תרומה תחילה ואח"כ של חולין.

ג. נפל של חולין תחילה ואח"כ של תרומה.

א. שאור של חולין ושאור של תרומה שנפלו לעיסה יחדיו, ויש בכל אחד כדי להחמיצה – העיסה נאסרה (כדברי רבי מאיר האוסר נותן טעם לפגם). ורבי שמעון מתיר (כיון שבתחילה שניהם השביחו ולא האיסור לבדו [ולשיטתו אפילו שני איסורים שונים אינם מצטרפים לאסור, כל שכן איסור והתר]. ושוב שניהם פגמו). תנא קמא שאוסר, אפילו למ"ד 'זה וזה גורם מותר', כאן כיון שיש בכל אחד לבדו כדי להחמיץ – אסור (תוס' כאן. ואולם בפסחים כז. ד"ה עד. וע"ש בתוס' רשב"א ובמאירי כאן) משמע מדבריהם שהנידון שייך לשאלת 'זו"ג'. אך י"ל שזה רק לר"ש המתיר, אבל חכמים סוברים לאסור הגם שזו"ג מותר, שסוף סוף התרומה חמיצה לבדה את כל העיסה, ואמנם גם החולין חמיץ, אך הלא אין החימוץ נעצר אלא כל אחד עושה חימוץ נוסף. ע' חזו"א יו"ד כט, ב-ג).

ב. נפל שאור של תרומה תחילה ואחר כך שאור של חולין – אסור לדברי הכל, שאע"פ שלבסוף נפגמה העיסה מרוב חימוץ, אך כיון שבתחילה השאור של תרומה השביח – נאסרה לעולם. כן מסקנת הסוגיא.

ג. נפל לעיסה שאור של חולין והחמיצה, ואח"כ נפל שאור של תרומה [או של כלאי הכרם]; תנא קמא אסר ור' שמעון מתיר, שהרי התרומה פוגמת.

מבואר במהלך הסוגיא שיתכן וגם לת"ק נותן טעם לפגם בעלמא מותר, ורק כאן נידון כטעם לשבח היות וניתן בעיסה זו לחמיץ עיסות אחרות, ולענין זה התרומה תיקנה ולא קלקלה (רבי זירא. וכן פסק הרמב"ם).